

Um støðu løgingslóga í mun til millumtjóðarættarligar skyldur



LØGMÁLARÁÐIÐ

Januar 2025

Sjúrður Rasmussen
cand.jur.

**Um støðu lögtingslóga í mun til millumtjóðarættarligar
skyldur**



LÖGMÁLARÁÐIÐ
Januar 2025

Løgrit

Ætlanin við løgritunum er at fáa ymisk løgfrøðilig evni lýst á feroyskum máli og úr einum feroyskum sjónarhorni.

Tað kann vera ein lýsing av ávísum løgfrøðiligm evni ella fyribigdi, t.d. um kreppulóggávu, um gongd í haga ella annað evni, sum eitt embætisfólk heldur er áhugavert at lýsa og kunna onnur um. Kanska er eisini okkurt serføroyskt fyribigdi, sum tað hevði verið áhugavert at skriva um.

Tað kann eisini vera ein breiðari lýsing av lóggávuni innan ávist fakøki, t.d. almannalóggáva, fiskivinnulóggáva, skúlalóggáva o.tíl. Her kann í løgritinum t.d. verða upplýst, hvat endamálið er við fakligu lóggávuni, hvørjar meginreglur lóggávan er grundað á, hvussu umsitingin er skipað o.a.

Tað er Løgmálaráðið, sum gevur út løgritini, men øll embætisfólk í stjórnarráðunum og teirra stovnum, sum hava serligan kunnleika innan ávist fakøki ella til eitt ávist fakligt evni kunnu skriva løgrit.

Vónin er at løgritini við tíðini fara at vera við til at lýsa feroyskt lóggávu og fyrisiting.

Nella Festirstein
Løgmálaráðið

Løgrit nr. 3

Um støðu løgtingslóga í mun til millumtjóðarættarligar skyldur

Heimastýrslógin frá 1948 sigur í § 5:

§ 5. Føroyska heimaræðið er avmarkað av teimum til einahvørja tíð verandi sáttmálaligu og øðrum internationalum rættindum og skyldum.

Ríkisvaldið hevur avgerðarrættin í spurningum, sum viðvíkja ríkisins viðurskiftum við útheimin.

Danska orðingin er soljóðandi:

§ 5. De færøske Myndigheders Kompetence er undergivet den Begrænsning, der følger af de til enhver Tid bestaaende traktatmæssige og andre internationale Rettigheder og Forpligtelser. Rigsmyndighederne har Afgørelsen i Spørgsmaal, der angaar Rigets Forhold til Udlandet.

Vantandi viðmerkingar til ásetingina

Viðmerkingarnar til ásetingina siga lítið um orsakirnar og endamálið við § 5. Tann 16. juni 1947 sendi professari Alf Ross fyrsta uppskotið til danska Statsministeriet, sum seinni gjørðist til heimastýrslóbuna. Í hesum uppskoti var eingin áseting, ið samsvarar við endaligu orðingina í § 5. Í viðgerðini hjá danska Ríkisdegnum um uppskotið er einki nevnt um § 5, sí *Rigsdagstidende 1947/48, bilag A, spalte 4600*. Viðgerðin í Løgtinginum hevur heldur onga viðmerking, ið greiðir gjøllari frá ásetingini í § 5, sí *Lagtingstidende 1947, síða 187 og framefteir*.

Løgfrøðiliga endamálið við § 5, stk. 1

Ein meting av endamálinum við § 5, stk. 1 er, at ásetingin fylgir sama endamáli sum stk. 2, ið er rætturin hjá ríkismyndugleikanum mótvægis útheiminum. Henda meting meinar tí, at § 5 ásetir, at danska ríkið hevur ábyrgdina av, at millumtjóðarættarligar skyldur verða hildnar mótvægis útlondum.

Í vanligum høpi føra millumtjóðarættarligur skyldur ikki til stjórnarrættarligar tvístøður, tí Fólkatingið, stjórnin og dómstólar eru hægstu innlendismyndugleikar, og skuldu millumtjóðarættarligar ósemjur stungið seg upp, samsvara hesir myndugleikar við ríkismyndugleikan.

Við heimastýrslóbuni koma nýggju, sjálvstýrandi myndugleikarnir Løgtingið og landsstýrið, sum Fólkatingið og danskir ríkismyndugleikar ikki hava heimild at stjórna. Sambært heimastýrslóbuni

hava Løgtingið og landsstýrið vanliga ikki heimildir innan altjóða- og millumtjóðarætt, og § 5 tryggjar soleiðis, at eingi ivamál standast av ósamsvari millum innlendismál og millumtjóðarætt, har løgtingslögir einans eru at meta sum innlendismál.

Viðmerkingar frá dr.jur. Ole Espersen

Greinin ásetir ikki, hvørjar avleiðingarnar skulu verða, um løgtingslög ikki samsvarar við millumtjóðarættarligar skyldur. Í doktararitgerð síni “Indgåelse og opfyldelse af traktater” frá 1971 skrivar dr.jur. Ole Espersen soleiðis á síðu 441:

§ 5 er klart et direktiv til hjemmestyremyndighederne om ikke at udøve deres kompetence på en sådan måde, at kompetenceudøvelsens resultat ville repræsentere et folkeretsbrud, herunder en traktatkrænkelse. Sker det, vil retsakten være ugyldig på grund af inkompentence i det omfang, den er folkeretsstridig, og manglen ved akten vil vel oftest være så åbenbar, at den er en nullitet. Endvidere betyder bestemmelsen efter sin ordlyd utvivlsomt, at en traktat, der af rigsmyndighederne indgås på et tidspunkt, der ligger efter en lagtingslovs udfærdigelse, må gå forud for lagtingsloven, således at dennes virkninger ophæves i det omfang, de ville stride mod traktaten. § 5 virker i disse henseender som en korrekturhage. Den medfører, at ingen lagtingslov vil kunne håndhæves i strid med en traktat eller med anden folkeret.

Við løgtingslög nr. 103 frá 26. juli 1994 um stýrisskipan Føroya (Stýrisskipanarlógin) verður støði tikið í ríkisrættarligu útgreiningini hjá Espersen, tá lógin greiðir frá avleiðingunum, tá løgtingslög ikki samsvarar við millumtjóðarættarligar skyldur. Henda lög sigur í § 55:

§ 55. Løgtingslög, ella partur av løgtingslög, hevur ikki gildi, um

- a) hon gongur ímóti millumtjóðasáttmála, heimastýrið hevur gjört við onnur lond,
- b) hon gongur ímóti millumtjóðasáttmála, Danmørk hevur gjört við onnur lond, og sum eisini fevnir um Føroyar.

Áltið um stýrisskipanarlógina sigur soleiðis um § 55 á síðu 197:

Ad § 55

Greinin er ein endurtøka av galdundi rættarstøðu sbr. heimastýrislóginí § 5, so sum nærrí er frágreitt á bls. 79.

Á síðu 79 sigur áltið soleiðis:

Føroyska heimaræðið er avmarkað av teimum til einahvørja tíð verandi sáttmálaligu og øðrum millumtjóða rættindum og skyldum sbr. § 5, stk. 1, og eingen løgtingslög má sostatt ganga ímóti einum millumtjóða sáttmála, sum bindandi er fyri Føroyar.

Avleiðingin av, at gindið verður ímóti gallandi millumtjóða sáttmála, er, at viðkomandi lögtingslög er ógildug, við tað er út um ta heimild, sum heimastýrislógin gevur at löggeva, tá § 5 beinleiðis sigur, at lóggávurætturin er avmarkaður orsakað av teimum til einahvørja tíð verandi sáttmálaligu og øðrum millumtjóða rættindum og skyldum.

Avleiðingin av § 5, stk. 1, í heimastýrislóginu má tó ikki misskiljast soleiðis, at til ber at grunda ein rætt á millumtjóða sáttmálan. – Tað ber ikki til. – Millumlanda sáttmálin kann bert fóra við sær, at lögtingslög ikki hevur gildi, men hann setur onga rættarstöðu ístaðin, og rættarstöðan má tá dómast eftir, um eingin lögtingslög var á hesum øki.

Eftir hesum at döma skuldi verið greitt, hvørjar avleiðingarnar eru, um lögtingslög ikki samsvarar við millumtjóðarættarligar skyldur.

Tvistóðan snýr seg um, hvør hevur neyðugu heimildina at áseta, at lögtingslög skal víkja fyrir millumtjóðarættarligum skyldum í vanligu fyrisitingini í einum myndugleika undir landsstýrinum.

Sum útgangsstöði skal fóroysk fyrisiting altíð taka stöði í viðkomandi lögtingslög. Lögtingslög umboðar vilja fólksins, og tað er ikki upp til hvønn einstaka málsviðgera at taka ta niðurstöðu, at lögtingslög er “ógildig”, og myndugleikin tí ikki skal viðgera fyrisitingarlig mál sambært lögtingslóginu, um hon ikki samsvarar við millumtjóðarættarligar skyldur. Ein tilík niðurstöða kann einans takast av einum hægri myndugleika.

Tá lögtingslög ikki samsvarar við millumtjóðarættarligar skyldur, má henda tvistóða leggjast til stöðutakan hjá landsstýrisfólkini í viðkomandi málsoði. Landsstýrisfólkid kann tá antin leggja uppskot fyrir Løgtingið, ið ger greitt, at lögtingslóginu ikki samsvarar við millumtjóðarættarligu skylduna, ella at tulka lögtingslóginu sum lutvist ella heilt ógildiga og málsviðgera sambært millumtjóðarættarligu skylduni. Velur landsstýrisfólkid fyrra valmöguleikan, kann tað ikki ákærast fyrir broti, tí Løgtingið hevur antin tikið undir við, at tað er samt í tulkingini um, at lögtingslóginu ikki samsvarar við millumtjóðarættarligu skylduna, ella felt uppskotið. Velur landsstýrisfólkid seinna valmöguleikan, kann Løgtingið vera ósamst í tulkingini og ákæra landsstýrisfólkid til landsstýrismálannevndina fyrir lógarbrot. Tá kann landsstýrismálannevndin antin vera samt í ákæru Løgtingsins ella frikenna landsstýrisfólkid, tí landsstýrismálannevndin eisini tulkar millumtjóða-rættarligu skylduna at ógilda lögtingslóginu.

At tulka millumtjóðarætt er ikki altíð einfalt. Millumtjóðarættur er ein rættarskipan tjóða millum. Tvistóður í millumtjóðarætti verða loystar í samskifti við umfataðu tjóðirnar ella teir stovnar, ið tjóðin hevur heimilað at taka sær av viðkomandi málsoði. Niðurskrivað lög og tekstur hava ikki altíð framihjárætt í tilíkum málum, tí siðvenja og stórpoltíkkur kunnu eisini fóra til, at eingin ynskir at fremja lógarlnar í verki. Tað er hvør tjóð sær, ið kemur til orða í tilíkum málum. Innlendis stovnar hava her ikki formliga heimild at tulka lógarlnar.

Eitt minsta krav fyrir at virkja § 55 í stýrisskipanarlóginí má tí vera, at annar sáttmálapartur, í hesum fóri onnur sáttmálabundin tjóð, formliga ger vart við, at fóroyesk løgtingslög ikki samsvarar við millumtjóðasáttmálan. Er hetta kravið ikki nøktað, má fyrisiting í Føroyum vísa til galdandi løgtingslög.

Dómur í Føroya Rætti 2. novembur 2021

Í dóminum í Føroya Rætti um málid um, hvort Heilsutrygd hevði heimild at krevja gjald fyrir fóroyska heilsutrygd frá donskum ríkisborgara við føstum bústaði í Føroyum, sum arbeiddi í øðrum Norðurlandi, eru hesi viðkomandi:

Í løgtingsmáli nummar 107/2016: Uppskot til løgtingslög um broyting í løgtingslög um heilsutrygd (Undantak fyrir gjaldskyldu) legði landsstýriskvinnan í heilsumálum fram uppskot um at broyta heilsutrygdarlógin, hvar millum annað hetta varð lagt aftur at § 24:

Persónar, sum eru fevndir av stk. 1, men sum rinda heilsutrygdargjald í øðrum Norðanlandi vísandi til “Nordisk konvention om social sikring”, kunnu eftir umsókn verða undantiknir gjaldskyldu.

Í almennu viðmerkingunum til lógaruppskotið sigur landsstýriskvinnan:

Sambært § 55 í stýrisskipanarlóginí hevur løgtingslög, ella partur av løgtingslög, ikki gildi, um hon gongur ímóti millumtjóðasáttmála, sum heimastýrið hevur gjort við onnur lond, og sum eisini fevnir um Føroyar.

Av tí, at mett verður, at heilsutrygdarlógin er í strið við altjóða sáttmála, sum Løgtingið hevur samtykt, metir landsstýriskvinnan, at tað er neyðugt at leggja hetta lógaruppskot fyrir Løgtingið, soleiðis at samsvar kann fáast ímillum heilsutrygdarlógin og “Nordisk konvention om social sikring”.

Allir løgtingslimir eru tískil gjørdir varugir við sjónarhornið, at heilsutrygdarlógin ikki samsvarar við norðurlandasáttmálan um heilsutrygd og tí er ógildigur sambært § 55 í stýrisskipanarlóginí.

Eftir fyrstu viðgerð av lógaruppskotinum í Løgtinginum 21. mars 2017, varð uppskotið beint í Trivnaðarnevndina til viðgerar. Trivnaðarnevndin hevur fleiri fundir um málid, har hon m.a. hoyrir Antares (áhugafelag fyrir sjófólk, ið eru umfatað av reglugerðini). Sjónarhornið um, at heilsutrygdarlógin ikki samsvarar við norðurlandasáttmálan, verður uttan iva tikið fram á hesum fundum.

Hóast løgtingslimirnir hava kent til ósamsvarið millum millumtjóðasáttmálan og løgtingslógin, skrivar Trivnaðarnevndin einki álit í málinum, og málid fellur burtur, tá løgtingsárið endar 29. juli 2017.

Hetta kann ikki skiljast sum annað enn, at Løgtingið er ósamt í tulkingini um, at løgtingslógin ikki samsvarar við millumtjóðasáttmálan. Løgtingið kann ikki metast hava í huga at bróta millumtjóðasáttmálar.

Støða Løgtingsins er almenna støða Føroya, og landsstýrisfólkisíð er tí bundið at taka undir við tulking Løgtingsins.

Tá Løgtingið ikki metir, at millumtjóðasáttmáli er brotin, og norska ríkið ikki hevur reist mótmæli, og tvístøðan ikki er viðgjørd eftir grein 11 í millumtjóðasáttmálanum, kann § 5, stk. 1 í heimastýrslóginí samanborin við § 55 í stýrisskipanarlóginí ikki nýtast. Einstaklingar, sum ikki hava átalurætt í millumtjóðasáttmálum, kunnu ikki virkja ásetingina.

Orðingin í løgtingslóginí um heilsutrygd (Heilsutrygdarlógini) má tí metast vera galddandi í Føroyum.

Eftirskrift

Málið var skotið inn fyri landsrættin, sum við dómi frá 31. august 2023 staðfesti dómin í Føroya Rætti við tí formligu grundgeving, at Heilsutrygd ikki hevði rættarmálsföri at stevna borgarunum, sum høvdu fingið viðhald í Kærunevndini í almannu-, familju- og heilsumálum.

Við landsrættardóminum eru grundgevingarnar hjá Føroya Rætti fyri frídøming strikaðar og ikki galddandi, tí at landsrætturin kemur við nýggjum grundgevingum sum í roynd og veru strika grundgevingarnar í fyrsta instansi og bara frídøma av saksformalitetsgrundum.